

ספר

שולחן שמואל

שורשי הלכה וענפיה

אהרונים עד
אהרונים דורנו

מרן השלחן ערוך והרמ"א

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

הלכות שמוזות

סימנים: יו"ד שמ-שס"ח, שע"ה-ת"ג

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה. בסוף הספר תמצא דוגמאות למבחני הרבנות.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"א ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> בצורה מרוכזת

או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google שולחן שמואל vedibarta

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

אפשר לקבל ב - EMAIL דוגמיות הספרים שיצאו לאור

חשוב מאוד !!

הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: "מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם". "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן):
לען מדוייקת fe הש"ע והרמ"א. עט דברי הסבר קצרים (יורשי ראובן).
- הפניות א.ב.י: בסוף הש"ע תמצא נקודות הפניה (א"י) א"פ: שרשי הלכה וצנפי הלכה.
- מקורות: [בעל התרומה והרא"ש]: בסוף כל הלכה יופיע מקור ההלכה.
- שורשי הלכה (המקורות) כאן תמצא את מקורות הש"ע והרמ"א, מהאמרא והראשונים כפי שנכתבו במית יוסף
- ענפי הלכה (האחרונים) כאן תמצא את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים על הש"ע והרמ"א.
- הערה: ¹: הרחבת הנושא בהצרכי ¹מטה בסוף הדף.
- הסימונים: $\sqrt{\quad}$ (מודגש) - כן פסק הש"ע. $\sqrt{\quad}$ (לא מודגש) - כ"פ הרמ"א
- ר"ת שכיחים: או"א - אביו ואמו. ח"ד - חוות דעת, כו"פ - כרתי ופלתי, נו"ב - נודע ביהודה. פת"ש - פתחי תשובה. ס"ט - סדרי טהרה. ח"ס - חתם סופר. כו"פ - כרתי ופלתי. ע"ב - עונה בנונית. כ' - כתב

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"
 במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות

אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

תוכן עניינים – הלכות שמחות

יו"ד ש"מ: עניין הקריעה, שיעורה ומקומה, ועל מי קורעין ובאיזה זמן קורעין, ובו ל"ט	סעיפים	14
יו"ד שמא: מי שמתו מוטל לפניו בשבת או ביום טוב, ודיני האונן, ובו ו' סעיפים..	59	
יו"ד שמ"ב: מי שהכין צרכי חופתו ומת לו מת שחייב עליו אבלות, ובו סעיף אחד.	72	
יו"ד שמ"ג: מצוות הלווית המת, ובו ב' סעיפים.....	76	
יו"ד שמ"ד: חיוב ההספד וגודל שכרו, וכיצד ועל מי מספידין ובו כ' סעיפים.....	77	
יו"ד שמ"ה: דין המאבד עצמו לדעת, ומנודה, והרוגי ב"ד, והפורשין מן הציבור, ובו ח'	סעיפים	85
יו"ד שמ"ו: מי שקרובו צלוב בעיר לא ידור בה, ובו סעיף אחד.....	92	
יו"ד שמ"ז: שלא לעורר על מתו שלשים יום לפני הרגל, ובו ג' סעיפים.....	92	
יו"ד שמ"ח: דין שרפה על המת, והאומר: אל תקברוני, ובו ג' סעיפים.....	94	
יו"ד שמ"ט: איסור הנאה במת ובתכריכו, ובו ד' סעיפים.....	96	
יו"ד ש"נ: דברים העשויים למת ואין בו משום דרכי האמורי, ובו סעיף אחד.....	101	
יו"ד שנ"א: דין כלאים וציצית למת, ובו ב' סעיפים.....	101	
יו"ד שנ"ב: באיזו בגדים קוברין, ואין האיש מלביש את האשה, ובו ד' סעיפים....	103	
יו"ד שנ"ג: היאך מוציאים מת גדול או קטן, ובאיזו מטה, ובו ז' סעיפים, ובו ז' סעיפים	106	
יו"ד שנ"ד: עיר שיש בה שני מתים, איזה קודם, ובו סעיף אחד.....	110	
יו"ד שנ"ה: דברים שמשנים באשה יותר מבאיש, ובו סעיף אחד.....	111	
יו"ד שנ"ו: גבו לצורך המת והותירו, ובו סעיף אחד.....	111	
יו"ד שנ"ז: איסור הלנת המת, ומתי מותר להלינו, ובו ב' סעיפים.....	112	
יו"ד שנ"ח: נושאי המטה פטורים מקריאת שמע ומתפלה, ובו ג' סעיפים.....	114	
יו"ד שנ"ט: מקום יציאת המת והאבלים, ובו ב' סעיפים.....	116	
יו"ד ש"ס: מת וכלה ומילה, איזה קודם, ובו סעיף אחד.....	117	
יו"ד שס"א: הלויית המת ובטול ת"ת להלויתו, ובו ה' סעיפים.....	119	
יו"ד שס"ב: לקבור בקרקע, ואם קוברים שני מתים יחד, ובו ו' סעיפים.....	123	
יו"ד שס"ג: איסור פינוי המת והעצמות ממקומן, ובו ז' סעיפים.....	127	
יו"ד שס"ד: איסור הנאה של קבר והאבן והבנין, ובו ז' סעיפים.....	132	
יו"ד שס"ה: החופר קבר פטור מק"ש, וכמה מרחיקין הקברות מהעיר, ובו ב' סעיפים	141	
יו"ד שס"ו: דין המוכר קבר, ואשה שירשה קבר ממשפחתה, ובו ד' סעיפים.....	142	
יו"ד שס"ז: קוברים מתי עובדי כוכבים, ושלא יהלך בבית הקברות בתפילין וציצית, ובו	ו' סעיפים	144

- יו"ד שס"ח: שלא לנהוג קלות ראש בבית הקברות, ובו ג' סעיפים 148
 יו"ד שע"ה: אימתי מתחיל האבלות, ולמי שמפנין מקבר לקבר, ובו י"א סעיפים ... 151
 יו"ד שע"ו: מנהג המנחמין, ודין מת שאין לו מנחמים, ובו ד' סעיפים 161
 יו"ד שע"ז: דין עבדים ושפחות ומנודה שיש להם אבלות, ובו ג' סעיפים 171
 יו"ד שע"ח: דיני סעודת הבראה לאיש ולאשה, ובו י"ג סעיפים 172
 יו"ד שע"ט: דין ברכת המזון בבית האבל, ובו ה' סעיפים 179
 יו"ד שפ"פ: דברים שהאבל אסור בהם, ובו כ"ה סעיפים 182
 יו"ד שפ"א: איסור רחיצה וסיכה לאבל, ובו ו' סעיפים 196
 יו"ד שפ"ב: איסור נעילת הסנדל לאבל, ובו ה' סעיפים 201
 יו"ד שפ"ג: איסור תשמיש המטה לאבל, ובו ב' סעיפים 203
 יו"ד שפ"ד: האבל אסור בתלמוד תורה, ובו ה' סעיפים 206
 יו"ד שפ"ה: דין שאלת שלום באבל, ובו ג' סעיפים 210
 יו"ד שפ"ו: עטיפת הראש באבל, ובו סעיף אחד 213
 יו"ד שפ"ז: דיני כפיית המטה, ובו ב' סעיפים 214
 יו"ד שפ"ט: אבל אסור בכביסת כסותו ודין גיהוץ, ובו ח' סעיפים 218
 יו"ד שצ"ז: דיני גילוח וסריקה באבל, ובו ז' סעיפים 223
 יו"ד שצ"א: אבל אסור בכל מיני שמחה, ובו ג' סעיפים 229
 יו"ד שצ"ב: אבל אסור כל ל' יום לישא אשה, ובו ג' סעיפים 234
 יו"ד שצ"ג: מתי האבל יכול לצאת מביתו, ובו ד' סעיפים 239
 יו"ד שצ"ד: שלא להתקשות על המת יותר מדאי, ובו ו' סעיפים 245
 יו"ד שצ"ה: מקצת יום השבעה והשלשים ככולו, ובו ג' סעיפים 248
 יו"ד שצ"ו: דין אבל שלא נהג אבלותו כל שבעה, ובו ג' סעיפים 250
 יו"ד שצ"ז: דיני עדות לנהוג אבלות על פיהם, ובו ב' סעיפים 252
 יו"ד שצ"ח: אבלות יום ראשון דאורייתא, ובו סעיף אחד 254
 יו"ד שצ"ט: דיני אבלות ברגל בראש השנה וי"ט שני של גליות, ובו י"ד סעיפים 255
 יו"ד ת: דיני אבלות בשבת, ובו ב' סעיפים 269
 יו"ד ת"א: דברים הנוהגים בחול המועד, ובו ז' סעיפים 274
 יו"ד ת"ב: דין שמועה קרובה ורחוקה, ובו י"ב סעיפים 279
 יו"ד ת"ג: דיני המלקט עצמות, ובו י' סעיפים 290
 דוגמאות לבחינות הסמכה לרבנות 297

דברים אחדים

אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה. לאחר לימוד מעמיק זכיתי להוציא לאור חלק נוסף בסדרת ספרי שלחן שמואל: ספר 'הלכות שמחות' סימנים: יו"ד ש"מ-שס"ח, שע"ה-ת"ג. ה' יזכני להוציא ספרים נוספים. בהוצאת ספר זה אני שמח במיוחד. היה זה לפני שנים רבות כשהתחלנו ללמוד הלכות שמחות עם הגאון הרב יעקב יוסף זצ"ל. בהקדמה אמר הרב: כל ההלכות האנשים לומדים, הלכות אבלות הם "כמת מצווה שאין לה קוברים", אנשים לא אוהבים ללמוד, מחשש שיארעו להם אסונות. הלכות אלו באות בטרוניה לפני בורא עולמים בטענה "למה לא לומדים אותנו כשאר הלכות"? עונה להם הקב"ה אביא אליהם אסונות ואז יתחילו ללמוד גם הלכות אבלות.

נמצאנו למדים, שאדרבא לימוד הלכות אבלות מרחיק מאתנו אסונות, שהרי לא צריך להבטחה של הקב"ה להלכות אבלות, שהרי גם בלי אסון אנו לומדים הלכות אלו. בתקופה שאבי מורי זצ"ל היה חולה קשה, החלטתי להתחיל ללמוד הלכות אלו, ואכן סיימתי לימוד זה, כדי לנצל את הסגולה הנ"ל להרחיק מאתנו אסונות, אך הגזרה היתה כבר חתומה בשמים.

לאחר כמה שנים כשהתחלתי להוציא לאור את ספרי "שלחן שמואל" החלטתי שבכל צומות אבלות להתחיל לכתוב חלקי הספר, ואכן פרוטה לפרוטה מצטרף למנה, והקב"ה סייעני להוציא את הספר לאור, דבר שמשמח אותי במיוחד איך אפשר לנצל את הזמנים הקטנים לדבר גדול.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

- א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.
- ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.
- ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.
- ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעיינותיהם הוצה. הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.

אני הקטן – שמואל ירושלמי

הלכות שמחות

יו"ד ש"מ: עניין הקריעה, שיעורה ובמקומה, ועל מי

קורעין ובאיזה זמן קורעין, ובו ל"ט סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

41..... סעיף כ: קריעה בשלל ומלל	15..... סעיף א: חיוב קריעה
42..... סעיף כא: קרע ומת לו מת נוסף	17..... סעיף ב: מקום הקריעה
43..... סעיף כב: תוספת על קריעת אביו או אמו	18..... סעיף ג: שיעור קריעה
44..... סעיף כג: סיכום כללי קריעה	18..... סעיף ד: לקרוע לפני קרובו האבל
45..... סעיף כד: קרע על מת והסתבר שהוא מת אחר	20..... סעיף ה: העומד בשעת יציאת נשמה קורע
46..... סעיף כה: קרע על מי נתעלף	22..... סעיף ו: לקרוע על אדם כשר
47..... סעיף כו: הפסיק באמצע אבלות וחזר להתאבל	24..... סעיף ז: לקרוע על חכם
47..... סעיף כז: לקרוע לקטן	26..... סעיף זז: קריעה על רבו מובהק
48..... סעיף כח: קרוע בשבת או בחלוק הגזול	27..... סעיף זח: קריעה על ת"ח
49..... סעיף כט: לקרוע על קטן שמת תוך ל'	29..... סעיף ט: גודל הקריעה
49..... סעיף לא: לקרוע ביו"ט ובחול המועד	30..... סעיף י: לקרוע אפרקסותו
51..... סעיף לב: שמועה קרובה שאחר הרגל תהיה רחוקה	31..... סעיף יא: איך האישה קורעת
51..... סעיף לג: ההולך בבגד קרוע לפני המת	32..... סעיף יב: לקרוע שפת הבגד
52..... סעיף לד: קריעה בבגד שאול	33..... סעיף יג: לקרוע בפני רבים
52..... סעיף לה: אינו נוטל חלוק שהשאיל עד סוף ימי האבלות	34..... סעיף יד: קריעה בכלי או ביד
53..... סעיף לו: קורעים על שמועות רעות	35..... סעיף טו: לאחות הקרעים
54..... סעיף לז: קריעה על ברכת השם	37..... סעיף טז: חליצת כתף
57..... סעיף לז: הרואה ערי ישראל בחורבן	38..... סעיף יז: קריעה על נשיא, לשלול אחר הקריעה
58..... סעיף לט: לתפור הקרעים	39..... סעיף יז: קריעה על שמועה רחוקה, לא היה לו חלוק ונזמן לא אחר כך
	40..... סעיף יט: להפוך קרע למטה כדי לאחותו

סעיף א: חיוב קריעה

סעיף א: א. מי שמת לו מת, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרוע עליו. ב. וצריך שיקרע מעומד, ואם קרע מיושב – לא יצא, (ולריך לחזור ולקרוע). ג. (ולכתחילה כריך לקרוע קודם שיסתום פני המת).

להלכה: קרע מיושב

• ראב"ד תירץ שני – בדיעבד שקרע מיושב יצא. כ"כ ב"י בדעת הרי"ף מדהשמיט עובדא דאמימר.

• אב"ל הראב"ד בתירוץ ראשון כ' – שלא יצא. כ"פ הרי"ף גיאת, הרמב"ם, הרמב"ן, הרא"ש, הגמ"י, וד"מ בשם המרדכי.

והב"י פסק: קרע מיושב לא יצא, וטעמו:

א. שכ"פ הרבה פוסקים.

ב. מעובדא דאמימר משמע שלא יצא. ג. אף הראב"ד מסתפק בין שני התירוצים.

ד. וגם הרי"ף אפשר דס"ל שלא יצא, ומה שלא הזכיר עובדא דאמימר, כיון שפשוט לו שהרי צריך לקרוע מעומד והביאו על זה פסוק משמע שעמידה לעיכובא.

ג. כתב סמ"ק (ריש סי' צז): מי שמת לו מת צריך לקרוע קודם שיסתום פני

❖ שורשי הלכה (המקורות)

חיוב קריעה על המת

א. מו"ק (טו.): אבל חייב בקריעה, דקאמר להו רחמנא לבני אהרן (ויקרא י) "לא תפרמו" – מכלל דכולי עלמא מיחייבי.

כ"פ הטור: מי שמת לו מת והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם כאשר יתבאר (בסימן שע"ד) חייב לקרוע עליו.

קריעה מעומד

ב. מו"ק (כ): אמר ליה רב אשי לאמימר: קריעה דמעומד מנלן? דכתיב (איוב א) "ויקם איוב ויקרע את מעילו". וכן שם (כא.): מדכתיב "ויקם המלך ויקרע את בגדיו" (שמואל ב, יד-לא).

קרע מיושב

שם (כ): אמימר קרע על בר בריה, אתא בריה קרע באפיה, אידכר דמיושב קרע קם קרע מעומד.

המת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חייב לקרוע"

טעם חיוב קריעה

(הרב יעקב יוסף זצ"ל)

א). כדי לשבור לב האבלים שיחזרו בתשובה.

ב). שלא תיטרף דעת האבלים מהצער, כי כשקורע חולצתו יסיח דעתו מהאבלות בגלל אובדן החולצה (טעם זה לא שייך בימנו).

ילקוט יוסף: אף אם האבל מסרב לקרוע, מכל מקום יכול לברך 'דיין האמת' בשם ומלכות, שאינה באה על הקריעה.

ומי שאינו חייב לקרוע מהדין לא יכול להחמיר על עצמו לקרוע ולברך. ואף לר"ת שנשים יכולות לברך (על מצוות עשה שהזמן גרמא) אף שפטורות, כאן לא יברך 'דיין האמת' כשהוא פטור. לאפוקי שו"ת שער שלמה שמתיר לברך אף שהוא פטור.

מי קורע

ברכ"י – עדיף שאחר יקרע לו שאז מתבייש האבל ומקבל עליו הדין.

וי"א – שיקרע האבל עצמו.

חידושים וביאורים מרגליות: מנהג ירושלים שאדם אחר מתחיל לקרוע בסכין בשפת הבגד, ואח"כ האבל

ממשיך לקרוע בידו טפה. וכן עושים בכל המתים לצאת ידי חובת כל הדעות. כ"פ ספר יקרא דחיי.

מצוות קריעה

הרא"ש בשם הראב"ד – דאורייתא. רמב"ם – מדרבנן. כ"כ רמב"ן – והפסוק אסמכתא בעלמא, כ"פ יביע אומר חלק יו"ד (א, כו). כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל – ולכן בכל ספק לא חוזר לקרוע.

יביע אומר (יו"ד ו, לב): גם הנשים חייבות לקרוע.

ברכת 'דיין האמת'

יביע אומר (יו"ד ב, כג): ברכת דיין האמת יש לברך בשם ומלכות, וכן פשט המנהג.

קריעה סמוך למיתה

יביע אומר (יו"ד ב, כג): עיקר המצווה לקרוע סמוך ליציאת הנשמה, ואם עבר יום הקבורה שוב יקרע בלא ברכה.

שו"ע (שמיח): ואם לא קרע כל ז' ימי האבלות שוב לא יקרע, ורק על אביו ואמו קורע לעולם.

זכרון בצלאל – ולכן יש להורות לבעל תשובה שלא קרע בזמנו על אביו ואמו כשנפטרו, שיקרע עכשיו.

גשר החיים: מת לו מת בשבת, אע"פ שהקריעה במוצאי שבת, ברכת דיין

האמת יברך בשבת.

סעיף ב: מקום הקריעה

סעיף ב: א. מקום הקריעה: בכל מקום בבית הצואר לפניו, אבל אם קרע לאחריו, (או צפולי הבגד) (טור) או מן הצדדין – לא יצא. ב. הגה: וי"א שיוכל אם קורע צפולי הבגד, וכן נהגו להקל לקרוע צפולי הבגד, [אלו מנהגים תמצא בסמ"ק ובמהרי"ו ובחידושי אגודה ובכל בו], כשקורעין על שאר מתים שאינן מתאבלין עליהם, אבל על המתים שהם קרוביו, ומתאבלים עליהם, אינו יוכל בקריעה זו ולריך לקרוע צבית הלוואר, וכן נהגו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מקום הקריעה

א. מו"ק (כו:): הקורע מלמטה ומן הצדדין לא יצא.

כ"פ הרמב"ם: ומהיכן קורע, מלפניו, והקורע מאחוריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא ידי חובת קריעה, כ"פ הרמב"ן.

רי"ף גיאת: למטה – שולי הבגד או מהצדדים שתחת בית השחי.

ב. סמ"ק: תניא (שם כו:): הקורע למטה או מן הצדדין – לא יצא. רבי יהודה אומר – יצא.

ונראה דהלכה כרבנן, ומיהו נהגו העולם לקרוע למטה ושמא סמכו העולם בשאר מתים על ההיא דרבי יהודה וצ"ע.

וד"מ כתב: שמהר"י ווייל (דינין והלכות סי' י) כתב דאינו יודע טעם למנהג, אך נהגו כן, וכן הוא בחידושי אגודה דנהגו להקל בקריעה זו, וכן הוא בכל בו.

אמנם הב"י כ' – שעכשיו לא נהגו לקרוע אלא למעלה כרבנן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בבית הצוואר"

חכמת אדם בשם הרדב"ז: ואם קרע לרוחב הבגד לא יצא, מפני שנראה שנקרע מעצמו.

ב. "שלא מתאבלים עליהם"

ש"ך: כגון באדם שאינו משבעת הקרובים אבל והיה בשעת יציאת הנשמה שצריך לקרוע אף שאינו מתאבל עליו.

סעיף ג: שיעור קריעה

סעיף ג: א. שיעור קריעה, טפח.

ב. ואם קרע על מת, ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר: אם אחר ז' – סגי בכל שהוא. ואם הוא בתוך ז' – צריך טפח.
ג. ועל אביו ואמו, אפילו אחר ז', קורע עד שיגלה את לבו.

דוד בבגדיו ויקרעם", ואין אחיזה פחות מטפח.

עוד שם: מת אביו, מתה אמו, מת אחיו, מתה אחותו, קורע קרע אחד לכולן. רבי יהודה בן בתירה אומר: על כולן קרע אחד, על אביו ואמו קרע אחר (ואין די שיקרע כל שהוא כמו בשאר קרובים אחר ז'), לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "שיעור קריעה טפח"

ישנה מחלוקת מהו טפח:

ר' חיים נאה – טפח 8 ס"מ. חזון איש – טפח 10 ס"מ.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

שיעור קריעה

א. מו"ק (כו:): רבי יוסי אומר: תחילת קריעה טפח ותוספת כל שהו.

ועוד שם: כל שבעה קורע, לאחר שבעה מוסיף. פרש"י: כל שבעה – אם מת לו מת, קורע קריעה אחרת. לאחר שבעה מוסיף – על קרע ראשון.

קריעה על אביו ואמו

ג. מו"ק (כב:): על כל המתים כולן –

קורע טפח, על אביו ועל אמו – קורע עד שיגלה את לבו. אמר רבי אבהו: מאי קרא – שכ' (שמואל ב' א'), "ויחזק

סעיף ד: לקרוע לפני קרובו האבל

סעיף ד: א. כשם שקורע על קרובו שמתאבל עליו, כך קורע בפני קרובו על מת שמת לקרובו, כיצד, הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם

בנו, חייב לקרוע בפני בנו. ב'וכן קורע על חמיו וחמותו. והאשה קורעת על חמיה וחמותה.

ג' (ואין נוהגין עכשיו כן, וכמו שיתבאר לקמן סי' סע"ד/ו לעניין אצלום [הרא"ש].

וחמותו, וכן היא קורעת על חמיה וחמותה.

ב"י – משמע דעל שאר קרובי אשתו אינו קורע וכן היא אינה קורעת על שאר קרובי בעלה. כ"פ הרי"ף.

הרמ"א (שע"ד/ו): הגה – וי"א דהאידינא נוהגין להקל באבלות זה של המתאבלים עמו, דאין זה אלא משום כבוד המתאבלים, ועכשיו נהגו כולם למחול. וכן נוהגין האידינא שלא להתאבל כלל עם המתאבלים [טור בשם הרא"ש ורמב"ן בת"ה והגמ"י], וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהים [הגהות מיימוני פ"ב].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "על חמיו"

ש"ך (ו): משמע אבל לא על שאר קרובי אשתו (ב"י והטור).

ג. "ואין נוהגין עכשיו כן"

כ"כ שו"ג: אין המנהג בימנו לקרוע, כיון שהאבלים מוחלים. כ"פ הרב יעקב יוסף זצ"ל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לקרוע עם קרובו האבל

מו"ק (כ:): אמיר שכיב ליה בר בריה (שנפטר נכדו), קרע עילויה. אתא בריה – קרע באפיה.

אמר ליה רב לחייא בריה: באנפה נהוג אבלותא בלא אנפה לא תנהוג אבלותא. כ' הרמב"ן ורי"ף גיאת: מכאן שצריך לקרוע בפני הקרובים, ואם קרע שלא בפניהם חוזר וקורע.

אבל הרא"ש כ' – קורע בשעת מיתה או מיד ששמע אפילו שלא בפניהם.

כ"פ הרמב"ם (ב, ד): כל קרובים שהוא חייב להתאבל עליהם הרי זה מתאבל עמהם מדברי סופרים. כיצד הרי שמת בן בנו או אחי בנו או אם בנו חייב לקרוע בפני בנו ולנהוג אבלות בפניו, אבל שלא בפניו אינו חייב וכן בשאר הקרובים.

ב"שם (כו:): קורעין על חמיו ועל

חמותו מפני כבוד אשתו. ופרש"י: משום כבוד האישה הוא, ולא מן הדין.

כ"פ הרמב"ם (ת, ב): קורע על חמיו

סעיף ה': העומד בשעת יציאת נשמה קורע

סעיף ה': א. העומד בשעת יציאת נשמה של איש, או אשה מישראל – חייב לקרוע [טור בשם רמב"ן וב"י אף לדעת רש"י]. ב. ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתאבון, או שמניח לעשות מצווה בשביל טורח. ג. הגה: אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו [מרדכי]. ד. וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים [שם ופוסקים וכן מוכח מש"ס פי' נגמר הדין וכמה דוכתי]. ה. וי"א שמומר שנהרג בידי גויים, מתאבלין עליו [הגהת אשיר"י]. ו. וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו, להוי כחנוס [מרדכי בשם ר"י ומביאו ב"י סימן שמ"ה] וי"א דאין מתאבלין, וכן עיקר [שם בשם ר"ת]. ז. הפורקים מדרכי איבור, אף על פי שאין מתאבלין עליהם, מתאבלין על זניהם [א"ז]. וע"ל סימן שמ"ה.

ודומה לס"ת. וכ' הרמב"ן: שלפ"ז על אישה א"צ לקרוע.
 • רמב"ן – דומה לס"ת פירוש רק דמיון לס"ת שנשרף שהוא הפסד גדול.
 ✓ לפ"ז: אף על האישה צריך לקרוע.
 כ"כ ב"י אף לדעת רש"י.

על אדם כשר

- ר' יונה – דווקא כשאינו רשע, אבל רשע החשוד אין לקרוע.
- ב"הרמ"מ – על כולם קורע חוץ ממומר או עובר על אחת המצוות

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. לקרוע בשעת יציאת נשמה

מו"ק (כה:): כל הבוכה על אדם כשר – מוחלין לו על כל עונותיו, בשביל כבוד שעשה.
 תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: העומד על המת בשעת יציאת נשמה – חייב לקרוע, הא למה זה דומה – לספר תורה שנשרף.

שדומה לס"ת שנשרף

- רש"י – שעדיין יכול ללמוד תורה,

✓רמב"ם – שולל מיד או למחר. כ"כ הרמב"ן, נמ"י, רי"ו.
פירוש רי"ו: שולל, לוקט, מולל, סולמות
שולל – פירוש תפירה רחבה, שתפר הרבה במשיחה אחת. לוקט – שאורג כל הקרע ראשו על סופו ותוחב במחט ב,ג פעמים. מולל – שאוחז ב' ראשי הקרע בין אצבעותיו וכורכן יחד ותוחב ב,ג תפירות. סולמות – כמעלות הסולם שתופר ב' תפירות ומפאר וחוזר ותופר למטה ומניח בין תפירה לתפירה הפסק.

ולמוללן, וללוקטן ולעשותן כמין סולמות, אבל לא לאחותן. אמר רב חסדא: ובאיחוי אלכסנדרי.
פרש"י: רשאין למוללן – לקפל בגד בתפירה. כעין סולמות – שאין מלקטין זה סמוך לזה, אבל זה רחוק מזה, שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות. מתוך השלל – שלא קרע אלא בשלל. מתוך האיחוי – מקרע האיחוי. ובאיחוי אלכסנדרי – דהוה כשלם.

רשאי למוללן

הרא"ש – לאחר שבעה.

י"ד שבא: מי שמתו מוטל לפניו בשבת או ביום טוב,

ודיני האונן, ובו ו' סעיפים

הנושאים בסימן זה:

60	סעיף א: אכילה קודם הקבורה
61	סעיף ב: האונן בחיוב ברכות הנהנין
63	סעיף ג: אם רוצה להחמיר לברך
64	סעיף ד: הדין בשבת, וכשמחשיך על התחום
67	סעיף ה: מת לו מת בשבת, דין מוצאי שבת
68	סעיף ו: מקום שנוהגים למסור המת לכתפים
69	סעיף ז: מי שמת בתפיסה

70

סעיף ה: דיני אבלות בין מיתה לקבורה

71

סעיף ו: המשמר את המת פטור מק"ש ומכל המצוות

סעיף א: אכילה קודם הקבורה

סעיף א חלק 1: א. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו – קודם קבורה אוכל בבית אחר. אין לו בית אחר – אוכל בבית חבירו. אין בית לחבירו – עושה לו מחיצה ואוכל. ב. ואפילו מחיצה של סדין, סגי אם תקע שולי הסדין בעניין שאינו ניטל ברוח. ואם אין לו דבר לעשות מחיצה, מחזיר פניו ואוכל...

הרא"ש: היינו כל הקרובים המתאבלים עליהם.

ב. והרשב"א (בתשובה ח"ג סי' ש) כ': עושה לו מחיצה – אפילו סדין, שכל שיש מחיצה הרי הוא כבית אחר כל שתוקע שולי הסדין בארץ או שיעשה בעניין שלא יהא ניטל ברוח.

ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שחייב להתאבל עליו"

ש"ך (א): אפילו אינו מוטל לפניו אלא מוטל עליו לקברו כל דין אונן עליו. פת"ש (א): תפארת למשה הסתפק בקטן שמת תוך ל' ללידה או בן ח' חודשים שאין מתאבלים עליהם האם אסור באכילת בשר ויין כל זמן שלא נקבר כיון שמוטל עליו לקברו או אינו אסור

❖ שורשי הלכה (המקורות)

אכילה קודם הקבורה

מו"ק (כג:): מי שמתו מוטל לפניו – אוכל בבית אחר, אין לו בית אחר – אוכל בבית חבירו, אין לו בית חבירו – עושה לו מחיצה עשרה טפחים, אין לו דבר לעשות מחיצה – מחזיר פניו ואוכל.

אמר רב אשי: כל שמוטל עליו לקוברו כמוטל לפניו.

א. כ"פ הטור: מי שמתו מוטל לפניו או אפי' אינו לפניו ומוטל עליו לקוברו והיינו כל הקרובים המתאבלין עליהם, אוכל בבית אחר אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו אין בית לחבירו עושה לו מחיצה ואוכל אין לו דבר לעשות מחיצה מחזיר פניו ואוכל. כ"פ שו"ע.

בקבורתו ויושב לאכול בפני המת, אבל לאחריים מותר.

פת"ש (ב): נפק"מ בין הש"ך והט"ז באחרים:

לפי הט"ז – מותר כיון שאין חייב בקבורתו, ואפילו הוא לפניו.

ולפי הש"ך – אסור, כיון שאפילו בשבת שאין חיוב קבורה אסור, אם כן אסור אף למי שלא חייב בקבורתו.

ולעניין דינא נראה להחמיר כהש"ך.

הרב יעקב יוסף: גם בבית קברות אסור לאכול ולשתות אף שמביאים ברכות לע"ג הנפטר, מכל מקום במקום שקוברים עמוק יותר מ"ט אם הרחיק ד' אמות מהקבר מותר בשעת הדחק (ובהר הזיתים שלא קוברים עמוק אסור בכל שטח בית הקברות).

כמו שאין כהן מטמא להם? ונראה דבקטן תוך ל' יש להחמיר כיון שרוב לאו נפלים. מכל מקום באבלות הולכים אחר המקל. וצ"ע.

אבל בשם ברכי יוסף כ' – שבירושלמי משמע דאין לו אנינות.

ש"ך (ב): קודם קבורה – אבל לאחר קבורה אפי' באותו יום שמת אין דין אונן עליו, כ"ה בסמ"ג ושאר פוסקים וכ"פ הב"ח.

"בבית אחר"

■ **ש"ך** (ג) – ואם אינו לפניו מותר לאכול בבית שהוא שם (פרישה). וכ"כ הב"ח – אוכל בבית אחר מיירי במוטל לפניו ואיכא משום לועג לרש אם אוכל בפניו, וודאי אסור אפי' בשבת.

■ **ט"ז** (א) – דווקא בחייב בקבורתו יש חשש משום לועז לרש, במה שאינו עוסק

סעיף א²: האונן בחיוב ברכות הנהנין

סעיף א חלק 2: ^גובין כך ובין כך, ^דואפילו הוא בעיר אחרת – אינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין, ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון, ואין מברכים עליו ולא מזמנין עליו, אפילו אם אוכל עם אחרים שמברכים, לא יענה אחריהם אמן. ופטור מכל מצוות האמורות בתורה...

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)
לעניין הברכות

^גימו"ק (כג:): ואינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין, ואין מברך,

אבל הב"ח – פסק כר"ת דקרובים שבעיר אחרת אין דין אונן עליהם א"כ אין למת קרובים המתאבלים עליו בעירו שמוטל עליהם לקברו, אבל אם יש לו קרובים המוטל עליהם לטפל בעירו אין דין אונן על אותן הקרובים שבעיר אחרת.

א. "אינו מיסב"

ט"ז (ב): פי' על השלחן או על המטה, כ"כ הש"ך.

פת"ש (ג): כתב תשובת נו"כ (תנינא חי"ד סימן רי"ד בתשובה מן המחבר) – דאונן מותר ברוטב של בשר. "ואינו מברך"

האם צריך ליטול ידיו לפת?

פת"ש (ד): כתב בחמודי דניאל שנראה דאונן אף על פי שמותר לאכול בלא ברכה. חייב בנטילת ידיים בין במים ראשונים בין באחרונים. כ"כ ברכי יוסף, שו"ת מכתם לדוד. לענ"ד צ"ע, וכן הסתפק מהר"י אלפאנדרי.

פת"ש (ב) בשם חכמת אדם (כלל קנ"ג) – אם אכל ונקבר המת ועדיין לא נתעכל המזון שבמעיו צריך לברך בהמ"ז.

כ"כ הגאון מליסא בסדור תפלה שלו – והוסיף וכן 'באשר יצר' אם עשה צרכיו בעודו אונן חייב לברך אשר יצר אחר

ואין מזמן, ואין מברכין עליו, ואין מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצוות האמורות בתורה. ובשבת – מיסב ואוכל, ואוכל בשר, ושותה יין, ומברך, ומזמן, ומברכין ומזמנין עליו, וחייב בקריאת שמע ובתפילה ובתפילין ובכל מצוות האמורות בתורה.

פרש"י: אין מברך – להוציא אחרים ידי חובתן.

כתב ר"י: כשנפטרה אמי מורתי הודיעו הדבר לר"ת שהיה אחיה והיה דר בעיר אחרת, ואכל בשר ושתה יין קודם קבורתה ונתן טעם לדבריו שכיון שהיה לה בעל שחייב בקבורתה מוטלת על בעלה ולא עליו, ולא קרינן ביה מי שמתו מוטל לפניו.

ד. וכתב והרא"ש – סברא חלושה וקלושה היא זו דאם כן אחי המת יאכלו בשר וישתו יין כיון שבניו שיורשין אותו חייבין בקבורתו, אלא כל המתאבלים ומתאוננין קרויין מוטל עליו לקוברו ואפי' אינו בעיר דלא בעינן מוטל לפניו. כ"כ הרמב"ן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ואפילו הוא בעיר אחרת"

ש"ך (ה): משמע אפי' יש לו מי שיתעסקו עמו בעירו שמת דין אונן עליו והיינו כדעת הרא"ש שחולק על ר"ת.

כ' ספר יקרא דחיי (ח): מנהג א"י לישא המת מעוטף בטלית שהיה מתפלל בו, וכשקוברים אותו נוטלים ממנו הטלית. וצריך לקשור אחד מהכנפות בקשר של עניבה (נתיבות עם).

ובשאלת יעב"ץ כ' – דאין קפידא אם מלבישים את המת בטלית חדשה שלא נעשה לשם מצווה, דלא כאיזה לומדים שחשבו שאין להלביש המת כ"א בטלית שלבש אותו בחייו למצוות ציצית.

ג. "אך שפוסלין תחילה"

והב"ח כתב: דאין לפסלן אלא יש לקשרן זה עם זה או לכסותם תוך הכנפות. והובא בפת"ש (ב).

דרצונו לומר יסירו הציצית מהטלית וי"א דהכי קאמר שישימו אותן חוץ לארון. כ"כ ט"ז (א).

הטור כ': ויש מקומות שקושרין אותן בכנף הבגד. כ"כ המרדכי – טוב להסיר מארבע הכנפות ולקושרם בכנף אחד.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בטלית שיש בו ציצית"

פת"ש (א): כ' בשאלת יעב"ץ – מי שלא היה יכול לקיים מצוות ציצית בחייו מפני אונס אפשר דאין לקברו בטלית לפמ"ש התוס' דהוי לועג לרש.

אך אין סברת התוס' מוכרחת כל כך, לכן העושה לו טלית לא הפסיד.

יו"ד שנ"ב: באיזו בגדים קוברים, ואין האיש מלביש את

האשה, ובו ד' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: אין קוברים בתכריכים יקרים.....103
 סעיף ב: לקבור בבגד לבן.....104
 סעיף ג: להלביש המת ע"י אישה.....105
 סעיף ד: טהרת המת.....105

סעיף א: אין קוברים בתכריכים יקרים

סעיף א: אין קוברים המת בתכריכים יקרים, אפילו לנשיא שבישראל.

"אין קוברין המת בתכריכים יקרים" ש"ך (א): משום תיקון העולם שהעניים אינם יכולים לעשות כן, וגם משום גסות הרוח והשחתה. כ' ד"מ והגהת דרישה בשם נמ"י: כל העושה תכריכין נאים למת מכירין בו שהוא מודה בתחיית המתים ותע"ב. מיירי שהבגד פשתן יהא נאה, וע"כ נהגו קצת לחזור אחר היפה, אבל בחשובים יותר מדאי ודאי אסור. והובא בש"ך.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מו"ק (כז.): בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו (בתכריכין יקרים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין. עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן. אמר רב פפא: והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא בר זוזא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף ב: לקבור בבגד לבן

סעיף ב: נהגו לקבור בבגדים לבנים.

ראוי לעשות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בבגדים לבנים"

פת"ש (ב): כ' הלבוש בבגדי פשתן לבנים. וכן הוא בטור בשם הרמב"ם. ומשמע שגם החוט שתופרין בו יהיה ג"כ של פשתן ולא של מין אחר. כ' בילקוט ראובני: דע שיש סוד גדול בלבישת בגד פשתן, שכל הנפטר שנתלבש בבגדי פשתן אפילו נפטר בחו"ל כל קטיגור נהפך לסניגור, ומעלת לבישת פשתן כשהוא לבדו ובלא מין אחר עמו, אפילו לא חוט ממין אחר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

אבל רבתי (סוף פרק ט): תניא רבי נתן אומר – כסות היורדת עם המת עולה עמו לעתיד לבא. וכ"ה בירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג).

נידה (כ.): אמר להו רבי ינאי לבניו: בני, אל תקברוני לא בכלים שחורים ולא בכלים לבנים, שחורים – שמא אזכה, ואהיה כאבל בין החתנים, לבנים לא – שמא לא אזכה, ואהיה כחתן בין האבלים, אלא בכלים האוליירין הבאים ממדינת הים (שהם צבועים קצת).

כ' הרמב"ן: והאידנא נהוג בלבנים וכן

סעיף ג: להלביש המת ע"י אישה

סעיף ג: האיש אינו כורך ומקשר האשה (משום הרהור, אבל לאישה ליכא הרהור כ"כ – ש"ך), אבל האשה כורכת ומקשרת האיש [אבל רבתי].

סעיף ד: טהרת המת

סעיף ד: ^אמעצימין עיניו של מת, ואם נפתח פיו, קושרין לחייו. ופוקקין נקביו אחר שמדיחין אותו במיני בשמים. וגוזזין שעריו. הגה: ולפרניו.

^בומדיחים אותו היטב בכל מקום, שיהא נקי מכל טומאה [בנימין זאב].

^גוטחין ראשו צבולים טרופים בקליפתו, שגלגל הוא שחוזר בעולם [כל בו].

ויסרקוהו במסרק כדרך החיים ויטלו צפרני ידיו ורגליו כדי שיבוא בטהרה למנוחה כמו שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת.

עוד ציווה כשיגיעו עמו שלשים אמות מן הקבר יעמדו עמו כל ארבע אמות וישהו מעט, ומשמע שם שזהו קצת כפרה למת. ובזה נוהגין להעמיד המת על הארץ שלש פעמים סמוך לקברו ובפעם השלישית אומרים עליו צידוק הדין והולכין בין כל פעם מעט.

^גכ' הכל בו: וטחין ראשו בביצים טרופות בקליפתו וזהו סימן קדושה, לפי שקוברים חוץ לעיר שיכירו שהוא יהודי, והטעם בביצים שגלגל הוא שחוזר בעולם. פת"ש (ג) בשם ת' חתם סופר: מת שצריכים להלין אותו ע"פ פקודת

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אכ' הרמב"ם: מנהג ישראל שמעצימים עיניו של מת, ואם נפתח פיו קושרים לחייו ופוקקים נקביו אחר שמדיחין אותו וסכין אותו במיני בשמים וגוזזין שעריו וצפרניו ומלבישין אותו תכריכין תפורין של פשתן לבנים, ולא יהיו דמיהן יקרים, ואסור לקבור בתכריכין של משי ובגדים מרוקמים אפי' לנשיא שבישראל שזו גסות הרוח והשחתה ומעשה נכרים.

כ' הכל בו: מדיחים אותו – כדי להעביר זוהמה שלא יקוצו העם בטלטולו.

^בד"מ (ב): כתב בבנימין זאב מצוואת הרב ר' אליעזר הלוי – יטהרוהו במתן בטהרה ובנקיות בין האצבעות ידים ורגלים ובין האזנים ויחופו ראשו

השלטונות כמה ימים, (ובנתיים הוא מתנוול וקשה לעשות לו אז טהרה) – מותר לעשות לו טהרה מיד שמת, אף שאינו סמוך לקבורה.

י"ד שנ"ג: היאך מוציאין ביה גדול או קטן, ובאיזו מטה, ובו ז'

סעיפים, ובו ז' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: לגלות פני עשירים..... 106
- סעיף ב: הנחת ס"ת על המטתו חכם..... 107
- סעיף ג: מוצאים מטת ת"ח דרך הפתח..... 107
- סעיף ד: תינוק בן ל' יום יוצא בחיק לבית הקברות..... 107
- סעיף ה: איך מוציאין לקבורה תינוק בן ל' יום גמורות..... 108
- סעיף ו: למול התינוק על קברו..... 109
- סעיף ז: כשאין רובו וראשו קיים..... 109

סעיף א: לגלות פני עשירים

סעיף א: בראשונה היו מגלים פני עשירים ומכסים פני עניים, מפני שמשחירים בשנת בצורת, והיו עניים חיים מתביישים. התקינו שיהיו מכסים פני הכל [מו"ק כז.].

עוד שם: בראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש, ועניים בכליכה, והיו עניים מתביישין, התקינו שיהיו הכל מוציאין בכליכה, מפני כבודן של עניים.

סעיף ב: הנחת ס"ת על המטתו חכם

סעיף ב: אין מניחין ספר תורה על מטתו של חכם.

בטור לעיל סי' שד"מ מתשו' רב האי, כ"כ בפרישה.

ואני הקטן ראיתי בהלוויה של הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שהניחו על מטתו את ספריו אור לציון.

אח"כ ראיתי שכ"כ בליקוט יוסף – אם הנפטר חיבר ספרים, יכולים להניחם על מטתו, שיש בזה כבוד לנפטר. (וכן עשו בפטירת המהרש"א, והחפץ חיים).

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

מו"ק (כה.): כי נח נפשיה דרב הונא, סבור לאותובי ספר תורה אפורייה. אמר להו רב חסדא: מילתא דבחייה לא סבירא ליה, השתא ליקום ליעבד ליה?

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

"אין מניחין ס"ת"

סמ"ע (א): דווקא על מטתו אבל לפניו על גבי קרקע או ספסל מותר (וכן משמע

סעיף ג: מוצאים מטת"ח דרך הפתח

סעיף ג: כבודו של חכם להוציאו דרך הפתח, ולא לשלשלו דרך גגות, ובמטה ראשונה, ולא לשנותו ממטה למטה [מו"ק כה.].

סעיף ד: תינוק בן ל' יום יוצא בחיק לבית הקברות

סעיף ד: תינוק בן ל' יום, מוציאים אותו בחיק לבית הקברות, ולא בארון, ונקבר באשה אחת ושני אנשים, אבל לא באיש אחד ושתי נשים, משום יחוד. ואין עומדים עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים, ואפילו אם קים לן שכלו לו חדשיו.

אבל לא באיש אחד ושתי נשים. ואין עומדין עליו בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

מו"ק (כ"ד.): כל שלשים יום תינוק יוצא בחיק, ונקבר באשה אחת ושני אנשים,

כל שבעה הולכין לנחמו בביתו.
כ' הרמב"ן: ואפילו קים לן שכלו לו
חודשיו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מוציאים אותו בחיק"

כ' הב"ח בשם א"ז: דהיינו דא"צ
להוציאו אלא בחיק, אבל אם רוצים
להוציאו במטה הרשות בידם, והובא בש"ך
(ב).

בן שלשים יוצא בדלוסקמא (ארון).
פרש"י: כל שלשים יום יוצא בחיק – בן
שלשים יום מוציאו בחיק לבית הקברות,
ולא בארון. אבל לא באיש אחד – שאין
מתייחדין עם האשה.

ואין עומדין עליו בשורה – אין צריך
לעמוד עליו בשורה, דכשחוזרין מבית
הקברות עוברין לפני האבל בשורה, וכל
אחד אומר לו תתנחם. ברכת אבלים –
ברכה שאומר ברחבה. תנחומי אבלים –

סעיף ה: איך מוציאים לקבורה תינוק אלא בן ל' יום גמורות

**סעיף ה: בן ל' יום גמורות, יוצא בדלוסקמא (פי' ארון, ויישם בארון) (בראשית
ג, כו), ת"י ושוון יתיה בגלוסקמא נ"י) הניטלת באגפיים (פי' נסר רחב, ופי' אגפיים,
זרועות), ועומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן
י"ב חדש, יוצא במטה. וכל היוצא במטה, רבים מצהיבים עליו, ושאינו יוצא
במטה, אין רבים מצהיבים עליו. וכל הניכר לרבים, רבים מתעסקין בו, וכל
שאינו ניכר לרבים, אין רבים חייבים להתעסק בו.**

פרש"י: דלוסקמא – ארון. הניטלת בכתף
– באדם אחד. באגפיים – בב' בני אדם
משום כבוד, מצהיבין – מרגישיין ומצערן.
ניכר לרבים – שהיו מכירים שכבר היה
רגיל לצאת מהבית.
והש"ך (ו): פ' דלוסקמא – נסר רחב שאינו
ניטל אלא על הכתפים ואין צריך מטה
גדולה.
וכ' הרמב"ם: וצריך ל' יום גמורות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

מו"ק (כ"ד.): בן שלשים יוצא
בדלוסקמא. רבי יהודה אומר: לא
דלוסקמא הניטלת בכתף, אלא הניטלת
באגפיים. ועומדין עליו בשורה, ואומרים
עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים. בן
שנים עשר חדש – יוצא במטה. היוצא
במטה – רבים מצהיבין עליו, ניכר לרבים
– רבים מתעסקים עמו.

סעיף ו: למול התינוק על קברו

סעיף ו: תינוק שמת קודם שנימול, מוהלין אותו על קברו, בלא ברכה, וקוראין לו שם [טור בשם גאון, כל בו].

באר היטב (יוד רסג סק"ג) בשם כנסת יחזקאל: אם קברו התינוק תוך שמונה ימים בלי למולו מותר לחטט (בקברו) ולמולו בצור.

ופת"ש (שם סקי"א) בשם בתשובת נו"ב תניינא – אם הוא איזה ימים אחר מותו אין לפתוח הקבר שלא לראות בנוולו, ולא כדמשמע מכנסת יחזקאל.

ובשו"ת מאיר נתיבים כ' – שאם אירע שלא קברו את הנפל עד שמתה גם היולדת וקברו את הנפל עמה על יד ימינה ושכחו למול את הנפל אין פותחין את הקבר אבל קורין לו שם.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כ"ה בשו"ע (רסג-ה): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה, מלין אותו על קברו בצור או בקנה ואין מברכין על המילה. אבל משימים לו שם, לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים.

כ' הכל בו: טעמו להסיר ממנו חרפתו שלא יקבר בערלתו, כי חרפה היא לו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ש"ך (ו): קודם שיגיע כו' – כלומר קודם שנימול, וה"ה הגיע לבן ח' אלא שלא נימול בחיים מחמת איזה סיבה.

סעיף ז: כשאין רובו וראשו קיים

סעיף ז: אין מוציאין מת במטה, אלא אם כן היה ראשו ורובו קיים [אבל רבתי].

יו"ד שנ"ד: עיר שיש בה שני מתים, איזה קודם, וכו' סעיף אזור

סעיף א: כשיש שני הלויים בו זמנית

סעיף א: עיר שיש בה שני מתים, מוציאין את הראשון (היינו אותו שמת ראשון – ש"ך) ואח"כ מוציאין השני. ואם היו מלינים הראשון (לכבודו), מוציאין השני. חכם ות"ח, מוציאין החכם. ת"ח ועם הארץ, מוציאין ת"ח. איש ואשה, מוציאין האשה, מפני שקרובה לבית הניווול (אין חילוק בזה בין ילדה לזקנה למעוברת ומניקה – פת"ש). הוציאו הראשון וקברוהו, אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים, עד שיוציאו השני (כדי שלא לעכב קבורת השני – ש"ך).

הוציאו השני וקברוהו, באים ועומדים בשורה, מנחמים (שניהם יחד) ופוטרם את הרבים.

ואין מנחמים שני אבלים כאחד, אלא אם כן היה כבודם שווה וקילוסן שווה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מוציאין את הראשון"

פת"ש (א): כ' בשו"ת ברית אברהם הטעם:
 א. משום דהחיוב חל מיד בשעה שמת הראשון טרם מיתת השני. ולפ"ז אם מתו בשבת ואחד מת קודם להשני שניהם שוים דלא שייך ה"ט.
 ב. כדי שלא יסריח זה שמת מקודם א"כ מי שמת ראשון קודם.

[בימנו שהמת נמצא בקירור:

לפי א – יש עדיפות לראשון.

לפי ב – אין עדיפות, שהרי לא מסריח].

"היה כבודם שווה"

כ' הב"י: אבל אם אין כבודם שווה מנחמים את זה וחוזרין ומנחמין את חבירו או נחלקים לשתי כתות כת זו מנחמת את זה והשניה לזה.

סעיף ז: אסור לפתוח הקבר כשהיורשים עוררים

סעיף ז: אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל, אפילו אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא שתי שערות [אבל רבתי, רמב"ן].

כן יפתחו הקבר ויבדקו איך נהרג – אין היתר. ורק במקרה של עיגון שלא ברור מי נקבר, שמא בעלה של זו יש היתר. ספר יקרא דחיי בשם אגרות משה: מי שנקבר בטעות בקבר שלא שלו מותר לפנותו למקם אחר, ואפילו רוצים הבנים לשלם עבור הקבר אינו מחוייב לוותר להם, ואין בזה איסור כלל.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)
"כדי לבדוק"

פ': כגון שהקטן מכר מנכסיו לפני פטירתו, והיורשים טוענים שהיה קטן שאין במכירתו כלום. הרב יעקב יוסף זצ"ל – ולכן אסור לפתוח הקבר אפי' יגרום הדבר להפסד, כגון שחברת ביטוח לא מוכנה לשלם אלא אם

יו"ד שס"ד: איסור הנאה של קבר והאבן והבנין, ובו ז' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: מתי קבר אסור בהנאה 133
 סעיף ב: קבר הנמצא וקבר הידוע 135
 סעיף ג: מת מצווה 136
 סעיף ד: טהרה להרוג 138
 סעיף ה: קבר המזיק את הרבים 139
 סעיף ו: קבר שפינהו לא יעשנו בית התבן 140
 סעיף ז: החוצב קבר לאביו לא יקבר בו הוא עולמית 140

סעיף א: מתי קבר אסור בהנאה

סעיף א חלק 1: א. קבר של בנין (דהוי תלוש ולבסוף חבירו – ש"ך) אסור בהנאה, אבל קרקע עולם של קבר, אינו נאסר.
 ב. הגה: וי"א דהקרקע שלקחו מן הקצר וחזרו ונתנו עליו, דהוי תלוש ולבסוף חבירו, אסור בהנאה (הגר"א – ולכן אסור לדרוך ע"ג קברות), [טור בשם הר"ר ישעיה].
 ג. ויש אוסרין עוד ליטב על האזן שנותנין על הקצר למלצה [גם זו בשמו וכ"כ הגהות אשיר"י בשם אור זרוע פרק אלו מגלחין]. ויש חולקים ומתירים (דס"ל דלא אסרו בגמרא אלא קבר של בנין לחוד – ט"ז סק"א), [טור בשם הרא"ש].
 ד. הכלים שחופרים וקוצרים בהם, מותרים בהנאה, ואין להשתמש בהן אלא מדעת הגבאי, כמו נשאר לדיקה [תשובת הרשב"א סימן צ"ז]...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. כתב הר"ר ישעיה: שהעפר שמכסין בו המת בתוך הקבר אסור בהנאה דתלוש ולבסוף חבירו הוא וחשוב כתלוש. ואיזה קרקע עולם כגון החופר כוך בסלע שהוא קרקע שלא נתלש. אבל הרא"ש והטור כ' – שאינו נראה אלא העפר נקרא קרקע עולם אפי' תלשו ואח"כ החזירו דהא לא משכח תלמודא לימסר אלא בקבר של בנין.
 ב"י: אבל רי"ו כתב בהפך בשם הרי"ף הרא"ש והרמב"ם, וצ"ע.
 ג. הרב ישעיה: ליטב על הקבר אסור, ואף על האבנים שמכסין בו הקבר (המצבה) או על עפר הקבר אסור, דכולהו כתלוש ולבסוף חבירו דמי. כ"פ הרמ"א בשם יש אוסרים.

א. סנהדרין (מ"ז): קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא (סוג חולי). אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו: יאות עבדין, קרקע עולם הוא, וקרקע עולם אינה נאסרת. דכתיב וישלך את עפרה על קבר בני העם. מקיש קבר בני העם לעבודה זרה, מה עבודה זרה – במחובר לא מיתסרא, דכתיב אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים, על ההרים אלהיהם, ולא ההרים אלהיהם. הכא נמי, במחובר לא מיתסר.
 והתניא – קבר אסור בהנאה? ה"מ בקבר בנין. ופרש"י: קבר בנין – שבנאו למעלה מהקרקע, דכותיה בע"ז בית שבנאו לע"ז אסור, שתלוש ולבסוף חבירו הוי כתלוש ונאסר.

י"ד – סימן שס"ד

למכור מצבה שנשברה, ואסור גם להשען על המצבה, ואסור לדרוך ע"ג הקברים דאסורים בהנאה, כ"כ הב"ח שהוא המנהג.

"ליקצ על האצון"

פת"ש: כ' בת' יד אליהו – שיש שני טעמים על זה: א). מחמת איסור הנאה. ב). משום בזיון למת.

ונפק"מ ללכת ע"ג הקבר: משום הנאה ליכא, שאם לא היה בקבר היה יותר נוח ללכת. ומשום כבוד אסור. ולכן לצורך מצווה מותר. אבל לישוב ע"ג הקבר דבזה יש הנאה אסור, ולא מהני שום מצווה.

ט"ז (א): כ' הרש"ל שהעולם נהגו איסור לישוב על הקבר. אך נושאי המיטה שדורסים על הקברות לפי שעה עם המיטה שרי.

"ויש מתירי"

ופת"ש (ג) כ' בשם ת' הרדב"ז (ב), (תשמא): דאנו נוהגים בזה להחמיר שגם המצבה היא בכלל איסור הנאה. וכ' הברכ"י: אם רוצה למכור המצבה ולקנות יפה ממנה אסור, שהרי במכירת הישן הוא נהנה ממנה וזה אסור.

והרא"ש לא היה אוסר לישוב על המצבה, שאינו נחשב מן הקבר אלא ציון שנותנים עליו אח"כ. כ"כ הרמ"א בשם ויש חולקין. כ"ד הרשב"א.

ב"י: נקטינן כהרא"ש.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "הקרקע שלקחו"

פת"ש (א): כ' בת' רבינו עקיבא איגר – אם יש עפר אחר עליו ויש לתלות שהעפר האסור נתבטל ברוב עפר המותר, מותר לדרוס עליו, אף אם אינו בבירור שיעור ביטול.

וכ' עוד – ולולי לא דמסתפינא הייתי אומר שהעפר האסור הוא רק כשיעור כיסוי פני המת שזהו לכבודו, אבל מה שעושים יותר שיהיה הקרקע שווה שלא יפול הנופל, וא"כ מה שחופרים לכיסוי המת מתערב זה בזה והוי רוב היתר. אולם מדברי הט"ז (א"ח תקכ"ו-ב) ובמג"א (שם סק"י) לא משמע כן.

ג. "ויש אוסרי עוד"

ש"ך (ג): כתב בהגהת אשר"י – שאסור

סעיף א חלק 2: א. והא דקבר של בנין אסור לעולם, דווקא שבנאו לשם

מת, ונתנו בו אפילו על דעת לפנותו, ואפילו לא נתן בו אלא נפל.

ב. אבל אם בנאו לשמו, ולא נתנו בו, מותר. וכן אם נתנו בו אדעתא לפנותו, ולא הזמינו מתחילה, מותר לאחר שפינהו. אבל אם נתנו בו על דעת להיות בו עולמית, אסור אפילו לאחר שפינהו, אפי' לא בנאו לשמו.

ג. ואם לא בנאו לשמו, ונתנוהו בתוכו והוסיף בו דימוס (פירוש נדבך, והוא שורת בנין החומה) לשמו, כולו אסור, אפילו לאחר שפינהו ואפילו שקברו שם על דעת לפנותו. ואם מכיר הדימוס שהוסיף לשמו, מסירו, והוא לבדו אסור, ושאר הקבר מותר.

וכ' הרמב"ן – וכן נתנו בו ע"ד לפנותו ולא הזמינו מתחילה מותר לאחר שפינהו, דקי"ל לגבי תיק תפילין, צר ביה ולא אזמניה מותר.

רמב"ן: אבל אם נתנו על דעת להיות בו עולמית אסור אפילו לאחר שפינהו אפילו לא בנאו לשמו. והיינו אזמניה וצר ביה (והיינו מה שמקשה הגמ': אם הכניס בו המת מאי איריא הוסיף אפי' לא הוסיף נמי).

ג. שם: ואם לא בנאו לשמו ונתנו בתוכו, אם הוסיף בו דימוס לשמו כולו אסור, אפי' לאחר שפינהו, ואפי' קברו שם ע"ד לפנותו. אמר רפרם – ואם מכיר הדימוס שהוסיף, חולצו ומותר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. סנהדרין (מח.): הזמנה לאו מילתא היא, והתניא נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה, הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה? הכי במאי עסקינן דרמא ביה מת, אי הכי מאי איריא הוסיף כי לא הוסיף נמי? לא צריכה אף על גב דפנייה. ואפילו לא נתן בו אלא נפש אסור.

וכתב הרמב"ן: אף על גב דקבריה על מנת לפנויי אסור משום דדימוס מיהא לשם מת איתעביד.

ב. שם: לפי רבא שהזמנה לאו מילתא, אם בנאו לשם המת ולא נתנו שם – מותר.

סעיף ב: קבר הנמצא וקבר הידוע

סעיף ב: קבר הנמצא, מותר לפנותו (ולא חיישי' שמא מת מצווה הוא דמת מצווה קלא אית ליה – ש"ך). פינהו, מקומו טהור ומותר בהנאה. קבר הידוע, אסור לפנותו, פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה.

ב. והרמב"ם גורס קבר הנמצא, מותר לפנותו. פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה. קבר הידוע, אסור לפנותו, פינהו, מקומו טהור ומותר בהנאה.

א. סנהדרין (נז:): קבר הנמצא מותר

❖ שורשי הלכה (המקורות)

י"ד – סימן שס"ד

קנה מקום קברו. ואם פינהו מקומו טמא – כלומר השדה שסביבותיו טמא דחיישינן שמא בית הקברות הוא עד שיבדק. סיכום:

איסור הנאה	מקומו	פינוי	
			קבר הנמצא
מותר	טהור	מותר	רש"י
אסור	טמא	מותר	רמב"ם
			קבר הידוע
אסור	טמא	אסור	רש"י
מותר	טהור	אסור	רמב"ם

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "קבר הנמצא...ומותר בהנאה"

ש"ך (ה): פרש"י – שבגזילה נקבר שם ומותר בהנאה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ומיירי בקבר של בנין דאלו במחובר בלאו הכי אין מחובר נאסר וכ"כ נמ"י.

ב. "פינהו מקומו טמא"

ש"ך (ט): טמא – שיש לחשוש שיש שם עוד קברים. אבל קבר הידוע שאין שם אלא הוא לבדו ונקבר שם שלא מדעת בעל השדה (שלא כפרש"י) מותר לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה כיון שידוע שאין שם קברים אחרים (ב"י).

לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה, קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה.

וּפּרש"י: קבר הנמצא – כגון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא ציווה מעולם לקברו שם ובגזילה נקבר שם. הידוע – שנקבר שם מדעת בעל השדה. מקומו טמא – גזירה דרבנן היא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנהו.

מסתמא שלא יודע

מהטור משמע – דמסתמא מותר לפנותו עד שידע שמדעת בעל השדה נקבר. אבל מהשו"ע משמע – דלא שרי לפנות אלא קבר חדש שידוע בעל השדה שמעולם לא ציווה לקברו.

ב. אבל הרמב"ם גורס: קבר הנמצא מותר לפנותו ואם פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה עד שיבדק כמו שיתבאר, וקבר הידוע אסור לפנותו ואם פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה. וכ"ה בירושלמי.

וביאר הב"י דברי הרמב"ם: קבר הנמצא – דהיינו שלא היינו יודעים שהיה שם קבר. מותר לפנותו – דכיון שלא היו יודעים בו מסתמא נקבר שם שלא ברשות בעל השדה וכיון דלאו מת מצווה הוא לא

סעיף ג: מת מצווה

סעיף ג: מת מצווה, שמצאו אדם בשדה וקברו שם, אפילו שלא מדעת בעל השדה, אסור לפנותו, שמת מצווה קונה מקומו. וכל המוצאו צריך לקברו

במקום שמצאו.

ב. ואם מצאו על המצר, שצריך לפנותו משם מפני הרבים שלא יאהילו עליו, אם מצאו בין שדה בור (פ' שאינה חרושה וזרועה) לשדה ניר (פ' ניר נחרש ולא נזרע), מפנהו לשדה בור. בין שדה ניר לשדה זרע, מפנהו לשדה ניר. בין שדה זרע לשדה אילן, מפנהו לשדה זרע. בין שדה אילן לשדה כרם, מפנהו לשדה אילן. ואם שתיהם שוות, מפנהו לקרוב שבהם. ואם שתיהן שוות בקירוב, מפנהו לאיזהו מהם שירצה.

ג. בד"א, במצאו חוץ לתחום. אבל אם מצאו בתוך התחום, מביאו לבית הקברות [ירושלמי כ"כ הרמב"ן].

ד. ואינו נקרא מת מצווה, אלא אם כן מצא ראשו ורובו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"ק (פא.): תניא – אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע הוא שמת מצווה קונה מקומו.

ובאבל רבתי (פרק ד' ד'): אמר רבי עקיבא זו היתה תחילת תשמישי לפני חכמים – פעם אחת השכמתי ומצאתי מת אחד הרוג, והייתי מטפל בו כשלשה תחומי שבת עד שהבאתיו לבית קבורה וקברתיו, וכשבאתי והרציתי הדברים אצל חכמים אמרו לי על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע, מעלין עליך כאילו היית שופך דם. וכ"ה בירושלמי.

ב. שם (פא.): המוצא מת מוטל באסרטיא מפנהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא, שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור, שדה ניר ושדה זרע מפנהו לשדה ניר...

ואמר רב ביבי במוטל על המיצר מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה. ופרש"י – על המיצר מוטל ברוחב הדרך ועוברים ומאהילים עליו עושי טהרות ומיטמאות.

ובאבל רבתי (שם ה"ג): תניא מצאו בין שדה ניר לשדה זרע קוברו בשדה ניר, בין שדה זרע לשדה אילן קוברו בשדה זרע, בין שדה אילן לשדה כרם קוברו בשדה אילן, אם היו שתיהן שוות קובר בקרובה שבהן אם היו שתיהן שוות קרובות קוברו באיזה מהן שירצה.

ד. כ' הרמב"ן מאבל רבתי: תניא לעולם אינו מת מצווה עד שימצאו ראשו ורובו. רבי יהודה אומר השדרה והגולגולת הן רובו. והטור פסק שניהם – ואינו נקרא מת מצווה אלא א"כ מצא ראשו ורובו או שדרה וגולגולת (שר"י פרש

המהרש"ל – והאידנא (בחו"ל) שאין הארצות שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום ואם נקבר אותו יש לחוש שהגויים יוציאו אותו, לכן לא נהגו בזה האידנא, ומוליכין אותו לבה"ק. כ"כ הט"ז.

את ת"ק ולא חולק עליו – ב"י).

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "צריך לקברו במקום שמצאו"
ש"ך (י): וא"צ להוליכו לקברות. וכ'

סעיף ד: טהרה להרוג

סעיף ד: א. אם מצאו ישראל הרוג, יקברוהו כמו שמצאוהו, בלא תכריכין, ולא יחלצו בו אפילו מנעליו.

ב. הגה: וכן עושין ליוולדת שמתה, או למי שנפל ומת [מהרי"ל].

ג. וי"א שכלציקין אותם למעלה מצגדיהם, תכריכין [הגמ"י בשם ר"י מדורא].

ד. ונהגו שאין עושין להם תכריכין כשאר מתים, רק קוצרין אותן צגדיהם, ולמעלה מהם סדין, כשאר מתים.

ש"ך (יא): במהרי"ל כתוב דאם דם יצא ממנו אז אין לטהר אותו אלא יקבר במלבושיו עם הדם, כי הדם יסתלק ממנו אם יטהרוהו.

וכ' הב"ח – דווקא כשמת במלבושיו שהדם בלוע במלבושיו, אבל בנפל ולא מת מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשט מלבושיו וגם אין דם יוצא ממנו שכבר פסק, ומת על מטתו, מטהרין אותו כשאר בני אדם.

אבל בהרוג בידי הגויים אף על פי שבשעה שמצאוהו כבר פסק הדם קוברים אותו כאשר הוא נמצא, כדי להעלות חימה ולנקום נקם, וזה לא שייך בנפל מן הגג.

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. הגמ"י: בימי רבינו אפרים הביאו הרוג וביקשו קרוביו לחלוץ מנעליו ומיחה בהם מלעשות בו שום דבר, אלא יקברוהו בלא תכריכין.

ג. ושוב ראיתי שהרב ר"י מדורא – שציווה להלביש בתכריכין להרוג אחד על בגדיו, ושלחתי הדבר למורי הרב ר' ידידיה והשיב לי כל ימי לא ראיתי שהלבישו תכריכין.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

ב. "או למי שנפל ומת"

ב. "מי שנפל ומת"

פת"ש (ו): כ' בת' חינוך ב"י - מי שנטבע בנהר יש לטהרו ולהלבישו תכריכין ואף אם יצא דם ממנו לאחר מיתה. ומעשה שהיה קול רעם והמית לאחד והסכימו הגאונים מהר"ר אפרים ומהר"ר ישעיהו בעל של"ה - שאם נמצא רושם מכה וחבלה בגופו דאפקי דמים אזי נדון כהרוג ובאם לאו הוא כשאר בני אדם. שיורי ברכה: מי שמת בבית הסוהר מחמת היסורים, ציוה הגאון מה"א וולף מפראג שלא לטהרו, אלא ילבישהו תכריכים וישמו הכותנת המלוכלכת בדם לתוך הארון.

וכן ביולדת שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברים אותה בלבושיה. ושמעתי הטעם נוסף גבי הרוג דהרי כבר יצאו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא נבלע בתוכן הרביעית דם שהנפש יוצאת בו, ע"כ יקברוהו כמו שמצאוהו ולא יחלצו אפילו מנעליו דשם הדמים שיצאו עם יציאת הנפש הם בתוך המנעלים, וע"כ נוהגין בהרוג לחפור בקרקע שמא נבלע בו דם הנפש, קוברין אותו עם אותו עפר. ולפ"ז מי שקפא למות פושטין מלבושיו ומטהרין אותו כיון שלא יצא ממנו דם. כ"כ הט"ז (ג).

הרב יעקב יוסף זצ"ל: וכן חייל שנהרג במלחמה, נקבר עם בגדיו ומנעליו ללא טהורה, לעורר חימה בשמים.

סעיף ה: קבר המזיק את הרבים

סעיף ה: א. קבר המזיק את הרבים, כגון שהוא סמוך לדרך, אפילו נקבר שם מדעת בעל השדה, מותר לפנותו, ומקומו טהור. ב. ואסור בהנאה אם קדם הקבר, אבל אם קדם הדרך, מקומו מותר בהנאה.

ופרש"י: מקומו טהור - שלא גזרו עליה מפני הנזק. מיהו אסור בהנאה שאיסורו מהתורה. אבל הרמב"ם גרס - ומקומו טמא. ב"י: דס"ל דמיירי שנמצאו ג' מתים דחיישינן שמא בית הקברות הוא ומקומו טמא, עד שיבדוק כל המקום.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. סנהדרין (מ:ז): קבר המזיק את הרבים (כגון שהוא סמוך לדרך) - מותר לפנותו (והטעם דכיון שהוא מזיק את הרבים אפילו נקבר שם מדעת בעל השדה מפנין אותו). פינהו - מקומו טהור, ואסור בהנאה. וה"מ בקבר בנין.

ט"ז (ד): היינו בקבר בנין כמ"ש בריש סימן זה, לאפוקי קרקע עולם שאינה נאסרת. כ"כ הש"ך (יב).

"מקומו מותר בהנאה"

ש"ך (יג): שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולא כל כמיניה לאסור של רבים.

כ' הטור: ובירושלמי מחלק, דווקא שהקבר קודם, אבל אם הדרך קודם מקומו מותר בהנאה ולא כל כמיניה לאסור של רבים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "ואסור בהנאה"

סעיף ו: קבר שפינהו לא יעשנו בית התבן

סעיף ו: קבר שפינהו, היכא דמותר בהנאה, לא יעשנו בית התבן ולא בית העצים ולא בית האוצרות (דגנאי הוא למת לעשות כן – ש"ך), [מרדכי].

ופינהו יראה שמותר לקבור בו אחר, שלא אסרו אלא בהנאה, ולקבור אחר מה הנאה יש בו לחי.

אבל למכור אותה למצבה להניחה על קבר אחר אסור, וכן להשתמש בו החי אסור. אבל לקבור אחר לא שמענו לאסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"לא יעשנו בית התבן"

כ' בדק הבית בשם הרשב"א (בת' א, תקל"ז): מצבה שפינה מקבר זה להניח שם יפה ממנה מותר להניחה על קבר איש אחר, דאפילו החוצב קבר וקבר בתוכו

סעיף ז: החוצב קבר לאביו לא יקבר בו הוא עולמית

סעיף ז: החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר, לא יקבר בו הוא עולמית, משום כבוד אביו, אבל אחר, מותר ליקבר בו.

יקבר בו – הבן עולמית, דכיון דהוזמן למת נאסר בכל הנאה, בקבר בנין – שבנאו למעלה מן הקרקע, (והוי תלוש), דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לעניין עבודה זרה, וקבר נמי איתקש לעבודה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

סהדרין (מח.): החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר – הרי זה לא יקבר בו עולמית. ומיירי – בקבר בנין. פרש"י: החוצב קבר לאביו – משמת. לא

דוגמאות לבחינות הסמכה לרבנות

הוראות לנבחן:

1. יש לכתוב בכתב יד ברור וקריא.
2. אין לכתוב את שם הנבחן או כל סימן מזהה אחר בתוך מחברת הבחינה. מבחן שימצא עליו סימן מזהה – לא יבדק והנבחן יוזמן לוועדת משמעת.
3. לתשומת לבכם: דפי הטיוטה לא ייבדקו!
4. חלק א' - עיון - 7 שאלות, חובה לענות על 6 מתוך 7 שאלות. נבחן שיענה מעבר לשאלות החובה יבדקו רק 6 התשובות הראשונות למעט אם הנבחן סימן עיגול סביב 6 התשובות שמבקש לבדוק.
5. חלק ב' - בקיאות - חובה לענות על 2 מתוך 3 שאלות, נבחן שיענה מעבר לשאלות החובה יבדקו רק 2 התשובות הראשונות למעט אם הנבחן סימן עיגול סביב 2 התשובות שמבקש לבדוק.
6. חלק ג' - יישום - חובה לענות על 2 מתוך 3 שאלות, נבחן שיענה מעבר לשאלות החובה יבדקו רק 2 התשובות הראשונות למעט אם הנבחן סימן עיגול סביב 2 התשובות שמבקש לבדוק.
7. בחלק א' - עיון - יש לציין בכל תשובה את מקורות הדין, דעות הראשונים, ופסיקת ההלכה.
8. בחלק ב' - בקיאות - יש לציין את דעת השו"ע, הרמ"א, ונוסעי הכלים.
9. בחלק ג' - יישום - יש להתייחס למקרה, לבירור ההלכה והדין כולל ציון דעות הראשונים ופסיקת ההלכה.
10. יש לענות בנפרד על כל חלק מחלקי השאלה.

אב תשע"ח

חלק א' - עיון

יש לענות על 6 שאלות מתוך 7 שאלות

1. א. ראובן שמת בנו או אחיו באמצע הלילה ואינו יודע מזה כלל. ובאו אלו שצריכים להודיע לו שמת בנו, מתי יודיעו לו?
ב. מה הדין כאשר הוא התחיל להתפלל ובאמצע התפלה בק"ש או שמו"ע הודיעו לו שמת לו מת? והטעם?
2. א. קיי"ל "אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת". הסבר היטב מהם הדברים שאומרים בפני המת?

- ב. מה נחשב בפני המת?
3. א. אדם שהתפלל מעריב מבעוד יום ואח"כ שמע שמת לו מת, האם יום זה עולה למניין שבעה?
- ב. התפללו הציבור מעריב מבעוד יום ואח"כ נודע לאחד המתפללים שמת קרובו האם זה עולה לו למניין שבעה?
- ג. אשה שלא התפללה ערבית והציבור כבר התפלל, ומת לה מת האם עולה לה אותו יום?
4. א. מהי ההגדרה של מלאכה בזמן השבעה שאבל אסור בו?
- ב. איש או אשה המשרתים בבית בעל הבית או בבית הכנסת, ואירע להם אבלות, האם רשאים להמשיך לשרת בזמן השבעה?
- ג. קי"ל על כל המתים רצה ממעט בעסק רצה אינו ממעט על אביו ואמו ימעט בעסקיו ואפילו בדברים המותרים לו, הסבר היטב ביאור דברי הגמ' ופסק ההלכה.
5. אשה שחל טבילתה בתוך שלושים, איך תנהג לענין ציפורניים, תספורת, סירוק?
6. קטן שהגדיל בתוך ימי השבעה.
- א. מה הקשו הפוסקים בסתירה בשו"ע ומה תירצו?
- ב. מה הנפק"מ בין התירוצים?
7. בדינים דלהלן האם זה חיוב דאורייתא או חיוב דרבנן? והנפק"מ?
- א. אנינות.
- ב. אבלות שבעה.
- ג. שלושים יום.
- ד. אבלות על שבעה קרובים.
- חלק ב' – בקיאות
- יש לענות על 2 שאלות מתוך 3 שאלות
8. ניחום אבלים.
- א. האם מנחמים בשבת?
- ב. האם שייך ניחום לאחר שבעה?
9. בזמן הזה האם נוהגין במנהגים דלהלן: חליצת כתף, מנחמין יושבין על גבי קרקע, כפיית המטה, עטיפת הראש?
10. קטנים האבלים.
- א. האם יש דין חינוך.
- ב. האם משנה מי מת אביו או אמו.
- ג. האם משנה מי הקטן בן או בת.
- חלק ג' – יישום
- יש לענות על 2 שאלות מתוך 3 שאלות

11. ראובן שאונן ובשעת אנינותו הגישו מים לשתות והוא רוצה לברך ואמרו לו שאונן פטור מלברך, ואומר האונן שהוא רוצה לברך, האם רשאי?
12. מת בערב שבת שהוא ראש חדש שבט וקברו ביום א' שהוא ג' שבט, לשנה הבאה מתי יקיים האזכרה, ומתי יסתיימו ימי אבלותו?
13. מי שמת להם מת בחו"ל ולאחר הלוויה שלחוהו להיקבר בארץ ישראל וחלק מהקרובים נסעו עם הארון לקבורה, חלקם חוזרים לחו"ל מיד וחלקם לאחר שלשים יום? מתי יתחילו לשבת שבעה?
- א. אלו שנשארו בחו"ל ולא נסעו כלל?
- ב. אלו שנסעו וחזרו מיד?
- ג. אלו שנשארו בארץ עד לאחר שלשים.

ניסן תשע"ה

- [1] (א) מתי יכול לאחות קרע שקרע על שאר מתים או על אביו ואמו.
 (ב) מת לו אח, ובתוך שלושים פגע בו הרגל, האם יכול לאחות את הקרע שקרע על מתו ומדוע.
 (ג) קרע על שמועות רעות מתי יכול לאחות.
 (ד) קרע על אביו ומבקש כעת לחתוך את כל החלק של הבגד שיש בו קרע ולתפור במקומו חלק של בגד חדש מה הדין.
- [2] (א) האם בשבת מותר לאכול בבית אחד כשמתו מוטל לפניו ומדוע.
 (ב) האם אונן חייב לאכול בשבת בשר ולשתות יין ומדוע.
- [3] (א) האם מותר למי שהוא אונן לאכול בשר שנשאר מתבשילי השבת בתולה שנישאת בליל שבת ועדיין לא נבעלה וביום השבת מתה אמה של הכלה, האם מותר לחתן לבוא עליה קודם קבורה ומדוע.
- (ב) בהנ"ל מה הדין אם נקברה אמה של כלה במוצאי שבת, ממתי תמנה הכלה ימי אבלות ומדוע.
- [4] (א) האם קוברים את המת בטלית עם ציצית פרט.
 (ב) מי שלא היה מתעטף בציצית בחייו האם יש לקוברו עם ציצית פרט ונמק.
- (ג) האם מניחים ספר תורה על גבי מיטתו של חכם, או כנגדו על גבי ספסל, או על גבי הקרקע.
- [5] (א) מצא מת מצווה באמצע שדה האם יקבור אותו במקומו או יפנה אותו לבית הקברות ומדוע.
 (ב) מצא איברים של מת האם יש בהם את הדין של מת מצווה שקונה

מקומו.

ג קבר המזיק את הרבים האם מותר לפנותו, האם מקומו טהור והאם מקומו מותר בהנאה.

ד החוצב קבר לאביו או שקנה מצבה לקברו של אביו וקברו את אביו במקום אחר ולא השתמשו במצבה שיועדה לאביו, האם יכול הבן הנ"ל להיקבר באותו קבר, האם מותר להשתמש במצבה הנ"ל לקברו של הבן והאם מותר למכור את המצבה הנ"ל ולקנות בדמי המצבה קבר לבן.

[6]

א מתי מצטרף האבל לזימון ומתי אינו מצטרף פרט.

ב כשאוכלים האבלים תוך שבעה או תוך שלושים או תוך י"ב חודש את מי נהגו לכבד בכוס של ברכת המזון ומדוע.

[7]

א כיצד ינהג אבל לענין שאילת שלום בשלושה ימים ראשונים, מג' עד שבעה, משבעה עד שלושים, ומשלושים עד סוף י"ב ודש. האם שונה שאלת שלום האידנא.

א מה דין שאילת שלום לאבל ביום שבת.

[8]

א כתוב ארבעה אופנים מתי מותר למי שמתה אשתו להינשא.

ב מתה אשתו בחודש אייר מתי יוכל להינשא

א האם שמיני עצרת נחשב רגל בפני עצמו.

ד מתי מותר לאשה שמת בעלה להינשא בשנית ומדוע

[9]

א שמע שמועה רחוקה האם צריך לקרוע.

ב אם אינו צריך לקרוע האם מותר לאדם לקרוע על המת ומה הדין אם רוצה לקרוע על אדם גדול.

א מי ששואל על קרובו אם הוא חי כיצד יש להשיב וכיצד אין להשיב – הבא ראייה מגמרא מפורשת.

תשרי תשע"ו

1. א. הגיעה לאדם שמועה שקרובו נפטר, ויש ספק האם עברו כבר ל' יום או לא. האם מתאבל? כתוב השיטות וראיותיהם.

ב. כעבור חודש התברר לו בודאות שבזמן ההודעה היה בתוך ל'. האם חייב להתאבל, במקרה ולא התאבל בתחילה מחמת שהורו לו לא להתאבל?

2. א. אישה נפטרה בש"ק ויש לה בנים ואחים, ולאחים יש יארצי"ט במוצ"ש. האם יכולים להתפלל לפני העמוד ולומר קדיש כשהם עדיין אוננים על אחותם?

ב. אדם אכל או יצא לצרכיו בעודו אונן. האם יברך "ברכת המזון" או "אשר יצר" לאחר הקבורה?

3. אדם שלא קיים פ"ו ושידך אשה, הזמין אולם ותזמורת וכו'. יום לפני החתונה נפטר אחי הכלה.
- א. האם מותר לקיים החתונה בזמנה?
 ב. מה הדין באותו מקרה שכבר קיים פ"ו?
4. אדם שמתה אשתו ויש לו ילדים קטנים ורצה לישא אחות אשתו.
- א. מתי מותר לכנסה?
 ב. האם הדין שונה כשאין לו ילדים ורוצה לישא אחות אשתו?
5. א. שותפים בחנות ואירע אבל לאחד מהם. כיצד ינהג השותף השני?
 ב. האם הדין שונה בשותפים ברכב המשמש להובלות ויש נהג אחר (שכיר) הנוהג ברכב?
6. א. אשה נדה האם מותרת לטבול בימי השבעה?
 ב. האם מותרת לעשות הפסק טהרה?
 ג. האם מותרת לאכול עם בעלה מקערה אחת?
 ד. האם מותרת לישון עם בעלה במיטה אחת?
7. א. האם אשה מותרת להסתפר לאחר ז'?
 ב. האם מותרת ליטול צפרניה לאחר ז'?
 ג. האם אבלים גבר או אשה מותרים להסתרק בתוך ז'?
8. אבלות בשבת.
- א. עליה לתורה. ב. ללבוש בגד קרוע. ג. שמו"ת. ד. אבל שמילת בנו חלה בשבת האם עולה לתורה? ד. יש לו יארצי"ט בשבת האם עולה תורה?
9. מתי נגמרים ל' ימי אבלות?
 א. נפטר ונקבר קרובו בצום גדליה.
 ב. כנ"ל בט"ז בתשרי.

אב תשע"ז

חלק א' – עיון

יש לענות על 6 שאלות מתוך 7 שאלות

1. מתי תתחיל האבלות:

- א. קברוהו ע"מ שיהיה שם תמיד ונמלכו לפנותו בתוך ז'
 ב. קברוהו ע"מ לפנותו בזמן שיזדמן ופינוהו תוך ז'
 ג. קברוהו ע"מ לפנותו תוך ז' ופינו אותו תוך ז'
 2. א. נקבר בער"ש סמוך לבין השמשות האם חייבים בסעודת

בחינות הסמכה לרבנות

- הבראה עוד לפני השבת? ומה הדין אם לא אכל עד שנכנסה השבת האם מותר להברותו?
3. ב. האם יש דין הבראה בנקבר בערב פסח סמוך לשקיעת החמה? אשה הצריכה לטבול בתוך ל' לאחר ז' כיצד תנהג לגבי קציצת צפורניה?
4. קטן שאביו נפטר שלושה ימים לפני שנעשה בר מצווה. האם חייב באבלות ז' ול'?
5. נפטר בחול המועד כיצד יתנהגו לגבי קריעה, הבראה, הספד, צדוק הדין וקדיש?
6. יום שמעבירים את הנפטר מקברו למקום אחר (ליקוט עצמות).
 א. האם יש דין אנינות לפני הקבורה?
 ב. האם קורעין?
 ג. מתי נגמרת האבלות?
 ד. הקבורה הסתיימה לאחר צאת הכוכבים. האם מתאבל למחרת?
7. הרואה ספר תורה שנזרק לים. האם חייב לקרוע?

חלק ב' – בקיאות

יש לענות על 2 שאלות מתוך 3 שאלות

8. באר דין הקריעה: א. בקטן שנפטר אביו. ב. קרע בשבת אם יצא יד"ח. ג. הקורע בבגד גזול האם יצא יד"ח. ד. נפטר ביום ל' ללידתו האם קורעים עליו. ה. שמע על קבוצת אנשים שנפלו בשבי האויב האם חייב לקרוע?
9. באר דיני הספד לגבי: א. נשים. ב. קטן. ג. עבדים. ד. נפל.
10. באר בקצרה דיני רחיצה באבל: א. בימי השבעה. ב. בימי השלושים. ג. שתי אבלויות זו אחר זו. ד. יולדת.

חלק ג' – יישום

יש לענות על 2 שאלות מתוך 3 שאלות

11. אשה מבוגרת מטופלת ע"י עובדת שאינה יהודיה. בנה ראובן מתקשר מדי פעם בדרכו לתפילה לשאול על שלום אמו. בוקר אחד הודיעה לו המטפלת במענה לטלפון שאמו נפטרה. מה עליו לעשות, להתפלל קודם ואח"כ יברר את הפרטים וכו' או שנעשה מיד אונן ואסור בתפילה? (לא להתייחס לגבי הכוונה בתפילה וכד' אלא רק לענין ההלכה)
12. מתי יגמרו ז' ול' ימי אבלות:
 א. נפטר ונקבר בכ' בתשרי.